

נתונים על תלמידי חינוך מיוחד לפי קבוצות אוכלוסייה

1. תלמידי החינוך המיוחד בכלל המסגרות לפי קבוצות אוכלוסייה¹

לוח 1 להלן מציג את מספר תלמידי החינוך המיוחד בחמש השנים האחרונות, תוך התייחסות למגזר הערבי, היהודי והדרוזי. תלמידי החינוך המיוחד המוצגים להלן כוללים את כל התלמידים במסגרות החינוך המיוחד: תלמידי מוסדות חינוך מיוחד, תלמידי כיתות חינוך מיוחד בבתי ספר גילים ותלמידי שילוב. בכל שנה מוצג שיעור תלמידי החינוך המיוחד מכלל התלמידים בכל מגזר בנפרד. שנת 2020 בלוח מתייחסת לשנת הלימודים הקודמת, תש"ף (2019-20).

לוח 1: מספר התלמידים בחינוך הרגיל ובחינוך המיוחד ושיעורם בשנים 2016-2020² לפי מגזר

שנת לימודים	ערבי			דרוזי			יהודי		
	שעור חינוך מיוחד	תלמידי חינוך מיוחד	כלל התלמידים	שעור חינוך מיוחד	תלמידי חינוך מיוחד	כלל התלמידים	שעור חינוך מיוחד	תלמידי חינוך מיוחד	כלל התלמידים
2016	8.3%	41,679	500,717	9.2%	3,803	41,283	9.1%	150,332	1,643,075
2017	8.9%	44,694	503,516	10.1%	4,136	41,088	9.9%	166,383	1,685,713
2018	9.3%	47,349	506,446	10.8%	4,395	40,852	10.4%	179,127	1,729,871
2019	9.7%	49,353	506,868	11.5%	4,670	40,549	10.9%	193,604	1,770,959
2020	10%	51,235	510,974	12.7%	5,104	40,249	11.5%	208,671	1,818,745

מהנתונים עולה כי בחמש השנים האחרונות חלה עלייה בשיעור תלמידי החינוך המיוחד בכלל המגזרים, בחינוך הערבי חלה העלייה המתונה ביותר - 1.7%: מ-8.3% בשנת 2016 ועד 10% בשנת 2020. בחינוך היהודי היתה עלייה של 2.4%: מ-9.1% בשנת 2016 ועד 11.5%

¹ רויטל בר, סגנית מהלת אגף א', חינוך מיוחד, משרד החינוך, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 9 בנובמבר 2020. הנתונים במסמך זה, התקבלו ממשרד החינוך במסגרת הכנת מסמך בנושא תלמידים עם מוגבלות במגזר הדרוזי שטרם פורסם.

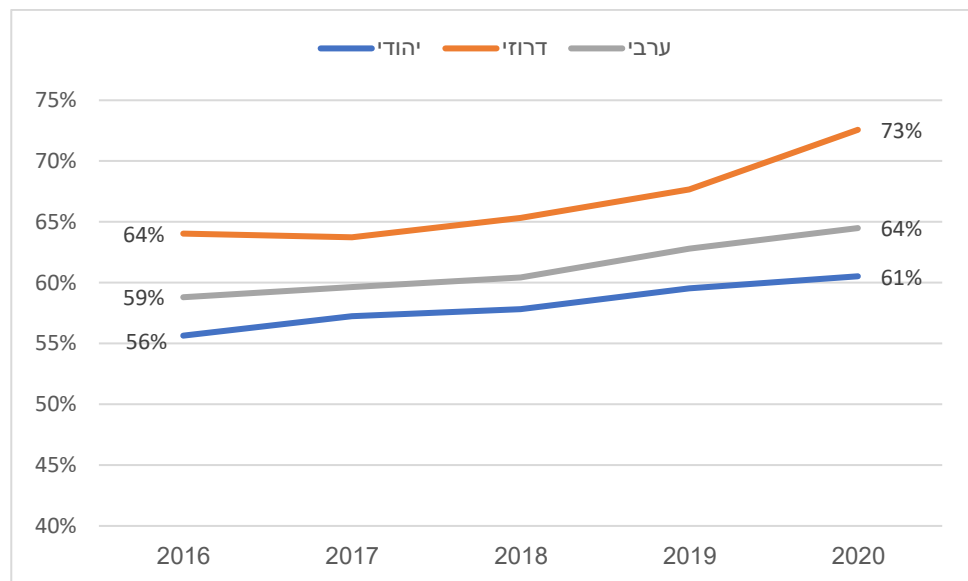
² שנת הלימודים נקבעת על פי סופה, על כן שנת 2020 היא שנת הלימודים תש"ף וכן הלאה.

בשנת 2020; בחינוך הדרוזי היתה העלייה הגבוהה ביותר - 3.5%: מ-8.3% בשנת 2016 ועד 10% בשנת 2020. מ-9.2% בשנת 2016 ועד 12.7% בשנת 2020.

2. תלמידים המשולבים בחינוך הרגיל

כאמור, תלמידי החינוך המיוחד נחלקים לתלמידים הלומדים במוסדות לחינוך מיוחד ובכיתות חינוך מיוחד במוסדות רגילים ותלמידי חינוך מיוחד המשולבים בכיתות רגילות. נציג להלן (תרשים 1) את שיעור תלמידי השילוב מכלל תלמידי החינוך המיוחד בחמש השנים האחרונות במגזר הערבי, דרוזי ויהודי.

תרשים 1: שיעור התלמידים המשולבים מכלל תלמידי החינוך המיוחד בשנים 2016-2020

מהתרשים עולות הנקודות הבאות:

- במהלך השנים עלה שיעור תלמידי השילוב מסך תלמידי החינוך המיוחד בכל המגזרים. במגזרים הערבי והיהודי היתה עלייה של חמשה אחוזים ואילו במגזר הדרוזי חלה עלייה גבוהה יותר של תשעה אחוזים. בחברה הדרוזית, מרבית העלייה חלה במעבר משנת 2019 (תשע"ט) לשנת 2020 (תש"ף) וניתן לייחס אותה ליישום תיקון 11 לחוק החינוך המיוחד כפי שנראה בהמשך.
- עוד עולה מהתרשים כי בכל השנים שנבדקו שיעור תלמידי השילוב במגזר הערבי (59% ו-64% בשנים 2016 ו-2020 בהתאמה) היה מעט גבוה משיעורם במגזר היהודי (56% ו-61% בשנים 2016 ו-2020 בהתאמה). במגזר הדרוזי נרשם השיעור הגבוה ביותר של תלמידי שילוב (64% ו-73% בשנים 2016 ו-2020 בהתאמה).

התלמידים המשולבים נחלקים לתלמידים המקבלים סיוע מסל הסיוע של בית הספר-סל מוסדי ותלמידים המקבלים סיוע דיפרנציאלי-סל אישי. נציג להלן (לוח 2) נתונים על מספר ושעור

תלמידי השילוב הזכאים לסיוע מוסדי וסיוע אישי בחמש השנים האחרונות, בכל אחד מהמגזרים הערבי, הדרוזי ויהודי.

לוח 2: מספר ושעור תלמידי שילוב אישי ומוסדי בשנים 2016-2020

שנה	תלמידי שילוב אישי	שעור אישי משילוב	תלמידי שילוב מוסדי	שעור מוסדי משילוב	ערבי
2016	2,186	9%	22,323	91%	
2017	2,462	9%	24,188	91%	
2018	2,902	10%	25,711	90%	
2019	3,449	11%	27,547	89%	
2020	5,172	16%	27,870	84%	
2016	265	11%	2,170	89%	דרוזי
2017	273	10%	2,363	90%	
2018	295	10%	2,576	90%	
2019	327	10%	2,833	90%	
2020	804	22%	2,900	78%	
2016	10,023	12%	73,630	88%	יהודי
2017	11,992	13%	83,274	87%	
2018	14,589	14%	88,972	86%	
2019	17,805	15%	97,470	85%	
2020	23,387	19%	102,915	81%	

מהנתונים עולה כי בכל המגזרים, שעור הזכאים לשילוב מוסדי מהווה לפחות למעלה מ-78% מכלל תלמידי החינוך המיוחד המשולבים. בנוסף, **בכל המגזרים חלה ירידה בשעור הזכאים לשילוב מוסדי ועלייה בשעור הזכאים לסיוע אישי בחמש השנים האחרונות ובעיקר בחברה הדרוזית ובשנת 2020 ביחס לשנת 2019**: בחינוך הדרוזי, שעור הזכאים לסיוע אישי יותר מהכפיל את עצמו משנת 2019 לשנת 2020 (10% ו-22% בהתאמה) ושעור הזכאים לסיוע מוסדי ירד ב-12% (90% ו-78% בהתאמה); בחינוך הערבי שעור הזכאים לסיוע אישי גדל ב-5% משנת 2019 לשנת 2020 (11% ו-16% בהתאמה) ושעור הזכאים לסיוע מוסדי ירד ב-5% (89% ו-84% בהתאמה). בחינוך היהודי שעור הזכאים לסיוע אישי גדל ב-4% משנת 2019

לשנת 2020 (15% ו- 19% בהתאמה) ושעור הזכאים לסיוע מוסדי ירד ב-4% (85% ו-81% בהתאמה); כפי שנראה בהמשך, ניתן לייחס שינוי זה ליישום תיקון 11 בחוק השילוב שהחל בשנת 2020.

2.1 תלמידים משולבים בשלבי חינוך שונים

נציג להלן נתונים אודות מספר ושעור תלמידי השילוב האישי בחינוך המיוחד בשנת הלימודים תש"ף (2019/20) לפי שלבי החינוך: גן, יסודי, חטיבת ביניים וחינוך עליונה. שעור תלמידי השילוב בכל מגזר מחושב מכלל תלמידי השילוב באותו שלב חינוך.³ אין בידינו נתונים אודות תלמידי השילוב המוסדי בפילוח זה.

לוח 2: מספר ושעור תלמידי השילוב האישי בחינוך המיוחד

בשנת הלימודים 2020-תש"ף לפי שלב חינוך ומגזר

שלב חינוך	יהודי		דרוזי		ערבי		סך הכול בשלב חינוך
	מספר	שעור	מספר	שעור	מספר	שעור	
גן	2,819	79.1%	106	3.0%	640	18.0%	3,565
יסודי	14,591	79.8%	473	2.6%	3,211	17.6%	18,275
חטיבת ביניים	3,483	76.4%	177	3.9%	896	19.7%	4,556
חטיבה עליונה	2,493	84.0%	48	1.6%	427	14.4%	2,968
סך הכול במגזר	23,386	79.6%	804	2.7%	5,174	17.6%	29,364

מהנתונים עולה כי למעלה ממחצית מתלמידי השילוב הם תלמידי היסודי. עוד עולה כי **בחינוך הערבי שעור התלמידים המשולבים נמוך משעורם באוכלוסייה (21.5%), בייחוד בחטיבה העליונה (14.4%).**

3. שילוב אישי

מהנתונים שהוצגו לעיל עולה כי בשנת 2020 חלה עלייה משמעותית במספר ושעור התלמידים הזכאים לשילוב אישי. על מנת לבחון נושא זה לעומק בחנו את מספר הזכאים לסיוע אישי בחמש השנים האחרונות בכל אחד מהמגזרים בכל שנה בנפרד. בנוסף בדקנו את שעור הגידול משנה לשנה בכל אחד מהמגזרים הערבי, דרוזי ויהודי בנפרד.

בשנת 2020 (תש"ף) עם התחלת יישום תיקון 11 לחוק החינוך המיוחד במחוז הצפון, נוספו קטגוריות זכאות חדשות לסל סיוע אישי. על מנת לבחון את התרומה של הקטגוריות החדשות

³ לא בדקנו את היחס בין מספר התלמידים למספר הכיתות כיון שהכיתה היא כיתה רגילה ולא כיתת חינוך מיוחד.

לשעור הזכאים בדקנו שוב את מספר ושעור הזכאים לפי הקטגוריות החדשות ולפי הקטגוריות הרגילות בנפרד.

לוח 3: מספר ושעור הזכאים לסיוע אישי

בשנים 2016-2020 לפי מגזר ושעור הגידול משנה לשנה

שנה	ערבי			דרוזי			יהודי		
	מספר זכאים	שעור גידול	שעור לפי מגזר	מספר זכאים	שעור גידול	שעור לפי מגזר	מספר זכאים	שעור גידול	שעור לפי מגזר
2016	2,186	----	17.5%	265	----	2.1%	10,023	----	80.4%
2017	2,462	13%	16.7%	273	3%	1.9%	11,992	20%	81.4%
2018	2,902	18%	16.3%	295	8%	1.7%	14,589	22%	82%
2019	3,449	19%	16%	327	11%	1.5%	17,805	22%	82.5%
2020	5,173	50%	17.6%	804	146%	2.7%	23,386	31%	79.5%
2020-קטגוריות רגילות	4,038	17%	15.4%	418	28%	1.6%	21,719	22%	83%
2020-קטגוריות חדשות	1,135	33%	35.6%	386	118%	12.1%	1,667	9%	52.3%

מהנתונים עולות הנקודות הבאות:

- בהשוואה לשנת 2019, בשנת 2020 חל במגזר הערבי גידול של 50% במספר הזכאים לסיוע אישי. לעומת זאת, במגזר הדרוזי חל גידול של 146% ואילו במגזר היהודי חל גידול של 31% בלבד.
- מניתוח נוסף של הנתונים ניתן לראות כי במגזר הערבי ניתן לייחס כשני שלישים מהגידול במספר הזכאים לקטגוריות החדשות (33%). בדומה לכך, במגזר הדרוזי ניתן לייחס כמעט את כל הגידול בשעור העלייה במספר הזכאים לקטגוריות הזכאות החדשות (118%). לעומת זאת, במגזר היהודי, ניתן לייחס רק כשליש מהגידול בשעור הזכאויות לקטגוריות החדשות (9%).
- מהתפלגות שיעור הזכאים בקטגוריות החדשות בכל המגזרים, עולה כי במגזר הערבי נמצא שעור גבוה (35.6%) של זכאים בקטגוריות אלה, ביחס לשעור התלמידים במגזר הערבי (כ-22%). במגזר הדרוזי נמצא שעור גבוה במיוחד-12.1% מכלל הזכאים בקטגוריות החדשות (בהשוואה לשעור המגזר הדרוזי מכלל התלמידים-1.7%). במגזר

היהודי שעור הגידול היה הנמוך ביותר והוא רק 52.3% מכלל הגידול בקטגוריות החדשות. **נדגיש כי אמנם שעור הגידול במגזר הערבי היה גבוה אך שעור סך כל הזכאים בשנה זו היה עדיין נמוך משעורם מכלל התלמידים (17.6% לעומת כ-22%).**

מכל הנתונים שהצגנו עד כה, נראה כי העלייה בשעור התלמידים הזכאים לשילוב אישי עשויה להצביע על תיקון של תת זכאות בשנים קודמות. אחת ההשערות האפשריות היא כי בשל סוגיות של סטיגמה וקושי של נסיעה מחוץ ליישוב, היו תלמידים רבים אשר לא פנו לוועדת השמה והיו רשומים בחינוך הרגיל (ולא קבלו את המענה לו היו זקוקים). עם יישום התיקון לחוק (הרפורמה) התאפשר להורים לקבל זכאות עבור ילדם מבלי לעבור ועדת השמה עם הסטיגמה הנלווית לכך אלא לעבור במקום זאת ועדת זכאות ואפיון ולהשאר בכיתה רגילה ולקבל את הסיוע הנדרש. כלומר, **ייתכן ויישום החוק אפשר לתלמידים רבים במגזר הערבי והדרוזי לקבל סיוע נוסף לו הם זקוקים במסגרת החינוך הרגיל ולשפר את סיכויי הצלחה שלהם במערכת החינוך.** עם זאת בכדי לבסס טענה זאת יש לבחון נתונים על היקף הפנייה לוועדות החינוך המיוחד בקבוצות אוכלוסייה שונות לפני הרפורמה ולאחריה ועל הבחירה של הורים בסוג המסגרת שבה ילמד ילדם בהשוואה בין קבוצות אוכלוסייה אלו.

ממשרד החינוך נמסר כי בשנת הלימודים תש"ף הוחל פיילוט **במחוז צפון** מתוקף יישום תיקון 11 לחוק החינוך המיוחד. בעקבות יישום זה, אוכלוסיית התלמידים הזכאים לסל אישי-דיפרנציאלי במחוז זה גדלה, וכללה גם תלמידים עם מוגבלות בשכיחות הגבוהה בתפקודים נמוכים, שבעבר לא עלו לוועדה ולא היו זכאים למשאבים אלה.